

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrť leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrť leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 21. septembra 1864. ~

Gospodarske stvari.

Kako gospodariti, da kmetijstvo več dohodkov donaša?

Iz poljskih pridig dr. Stöckhardt-a.

Tri reči so, ktere pripomorejo k temu: 1. Obila in prava živinska klaja, 2. zdrava klaja in zdravo rastlinstvo, 3. rodovitne polja in senožeti.

V poprejšnjih časih so gospodarji veliko preveč živine v primeri s klajo redili, kar tū in tam še dandanašnji mnogi počenjajo. Tem nasproti so jeli pa vendar-le nekteri, se vé da umniši gospodarji, manj živine imeti in jo bolje krmiti, ker so se prepričali, da jim po tej poti gospodarstvo več dobička donaša, kakor poln hlev bornih repov.

Vsako živinče potrebuje za življenje svoje, da diha, se potí itd., najmanj polovico tega, česar povžije. To-liko več pa je krme treba, ako se živina slabo glešta, po redu ne krmi ali če v premrzlem hlevu stoji. Kar živina redivnega živelja po dihanji, potenji ali prav za prav po mrazu pogubi, to ji primanjkuje pri reji, pitanju in na gnoji; zakaj kakoršna krma, takošni gnoj; kdor svojo živino slabo redí, si bo tudi le slabega in pustega gnoja pridelal.

Da se ti živina poredí, da bo tolsta in da ti bo vrli in boljši gnoj dajala, daj ji zraven sená, detelje in slame, tudi zrnja vmes; boš vidil, da jo boš dobro opravil. Res, da se gospodarji dolgo časa niso prepričati dali, kaj obila in dobra klaja pri živini zdá; zdaj se jim vendar oči odperajo.

Neki gospodar na Renu, kteri že veliko veliko let koščeno moko ali v moko zmlete kostí za gnoj rabi, slovi s svojo lepo in rejeno živino, kakor tudi z rodovitnim poljem, krog in krog. Ko ga je marsikter rado-veden kmetovavec poprašal, kako ravná, da se mu živina tako dobro ponaša in polje bogate dohodke obrodi, mu skor ni družega svetoval, kakor da naj število živine za nekoliko repov zmanjša, ostalo pa s toliko klajo redí, kakor popred vso. Gotovo je, da živina kmetovavcu tudi poleti viši dobičke donaša, ako je bila pozimi dobro in še bolje rejena, kakor je na videz treba bilo. Vsak gospodar se bo pa o tem najbolj sam prepričal, ako si zapisnik napravi, v ktereга zapisuje, koliko se mleka dan na dan namolze. Če natanko ne zapisuje, se lahko zmoti, koliko dohodka ima od ene ali druge krave.

Če se pšenično zrnje sežge, je v pepélu skor zgol koščeni prah, manj ga je v sežganem senu, še manj pa v slami. Anglež to dobro vé, in daje tudi mladi živini take klaje, iz ktere se kostí delajo, angleška živina ima sicer dobre kostí, pa ozke ceví v kostéh; živina močnih kostí družih dežel pa ima široke

ceví. Ravno iz tega se vidi očitno, da angleška živina na drobnih kostéh ima bolj debelo in tolsto mesó, kakor živina družih krajev na debelih nogah.

Gospodar ne računi prav, če dá travo in drugo klajo popolnoma dozoreti, ker prava redivna moč v rastlinah kipí od spodaj gori do semena, ktero se ob košnji otrese in pogubi. Zato tudi krompir ima manj gnjlca v sebi, kakor seno in detelja. Gosp. Haubner je skušnje v tej reči z ovci delal; redil jih je namreč s samim krompirjem, pa se mu niso poredile; v njih gnoji pa so se nahajali drobci od štirke; ko pa je krompirju nekoliko lanénih preš primešal, so se ovce po tej krmi ne samo vrlo poredile, tudi gnoj se je jako jako zboljšal. Največi pogrešek pri kmetijstvu ali prav za prav pri živinoreji je pa ta, da se ji premalo take klaje poklada, ki ima obilo gnjlca v sebi. Obilo gnjlca je v ogrščini moki, v zeleni ali sirovi klaji, v detelji, v otavi več kakor v senu; planinski pastir to dobro vé in obraja otavo več kakor senó. V Švajci kosijo po tri- ali štirikrat na leto dobro pognojene travnike. Pri nas pa tū in tam gospodarji zagovarjajo pozno košnjo s tem, da pravijo, da trava, ako popolnoma dozori, seme osuje in travnik ž njim obseje. To je pač zmota ali prazna misel. V Flandrii ne pusté nikdar, da bi jela trava cvesti, ampak jo poprej pokosijo, in pravijo, da se travnik le po zgodnji košnji in gnojenji čvrsto obraste in zakorenini. Pri nas morajo večidel le vrabci gnojiti. Tako imenovano zrelo senó ni vredno družega imena, kakor „senena slama.“

Prav mlada detelja je najboljša, če se med rezanco živini poklada, ker ima preobilo gnjlca v sebi in je žitu enaka. Zato je tudi napačno, ako se preveč frišne detelje živini poklada; vsak gospodar bolj opravi, če sirovo deteljo s suho pičo meša, in kakor zimsko klajo s slamo pomešano živini poklada.

Vse, kar je tukaj v zboljšanje živinoreje rečeno, veljá najbolj za mlado živino. Ako se živina v mladosti slabo redí, ne bo nikdar nič posebnega iz nje.

Kar od živine veljá, veljá tudi od rastlin. Ako se rastlinstvu v mladosti kviško ne pripomore, bo ravno tako malo prida, kakor živinče, če se v mladosti zamori. Ako ne dobiva obilo in redivne krme, ne bo nikdar veliko vredno.

Gospodarske skušnje.

* Nova nadloga kmetijstvu. V južni Rusii nagaja gospodarjem zdaj neko hrčkovo ali skrčkovo plemo (Hamsterart, mus cricetus), ktere Rusi agroške imenujejo. Nahaja se te živali sém ter tjé toliko, da so pokončali vso žetvo. Ta žival se razširja iz izhodnjih krajev v zahodnje, in je lani že poljsko mejo prestopila. Podobna je podlasici, le glava ji je večja in širja; po

životu je siva. Ko so ruski kmetje bili še zemlji privezani sužnji, so vlivali vode v njih luknje, in ko so agroški prišli na dan, so jih pobili; gospodarji so kmetom za en rep dali eno kopejko. Ker je suštvo nehalo in kmeti agroškov ne lové, so se tako silno pomnožili.

Goveja kuga.

Dopis c. k. general-komande zagrebske od 2. dne t. m. nam ne donáša nič kaj veselih novíc o goveji, ovčji in kozji kugi.

V varaždinski polkovini vojaške granice je je več in je huja; tudi v sluinski (nam Kranjcem bližnji) polkovini je segla čez 5 novih vasi, tù je tudi veliko kóz in ovác zgrabila, celó na novo se je prikazala v Franc-Jozefovi polkovini.

V provincijalnem Hrvaškem je še v nekterih krajih zagrebske, kriške in požeške županije. Tudi na Turškem v Bosni je kuga spet hujsa.

Dokler pa v teh deželah ni konca kuge, smo mi zmiraj v veliki nevarnosti, posebno, ako je brezvestnih ljudi, ki skrivé vlačijo živino iz okuženih krajev v naše, in imamo pri nas nečimernih ljudi, kateri se je ne ogibljejo kot steklega psa.

V poslednjem listu smo omenili, da se je goveja kuga zatêpla že blizo Ljubljane in da v kantonu ljubljanske okolice je v Besnici, Zavogljem in v Sostrem; danes moramo žalibog dostaviti, da tudi v zgornjem Kašlju se je prikazala v dveh hlevih. Res, da viša vlada in okrajna gosposka na vso moč delata, kar postava velí, da se zatare strašna bolezen, in da se zato tudi gospodarju odkupljena živina pobija; al kaj pomaga samo skrb gosposkina, ako so ljudje sami nečimerni, da se ne zapró s svojo živino, — ako se ne ogibujejo okuženih hiš, hlevov in ljudi, — ako kokoši letajo po vasi, zahajajo pred in v kužne hleve, ondi brskajo in kugo domú nosijo, — ako psi in mačke lazijo okoli in prenašajo kugo, in zanemarjajo sto drugih rečí, ker ne verjamejo, da vsaki drobec, vsaka sapica more zatrositi kugo. In kaj more pomagati sama skrb gosposkina, ako taki nemarni ljudje še celó zagovarjajo svojo neumnost in nečimernost s tem, da pravijo, da je to volja Božja, ki jih tepe za njih hudobije, in da za tega voljo ni treba nič varovati se, ker se nič obvarovati ne dá! Taka vera je turška vera, ne pa kristjanska, ktera svojo nemarnost izgovarja z Božjo voljo. Bog je človeku pač tudi um in pamet dal, da se brani nadlogam, kolikor more, ne pa, da roke križem drží, kadar mu hiša gorí.

Kdor se zaprè s svojo živino na vse kraje in popolnoma, in zaprè tudi deklo, ktera streže živini tako, da tudi noben ponočnjak ne more k nji v vas, — tak zamore svojo živino zdravo obvarovati, če tudi vsa njegovih sosedov pocepa. Zato pa, ker se ta bolezen samo naleze, ne pomaga, ako se nalezbe ne varuje, nobena če prav najbolja klaja, nobeno zdravilo, nobeno kadílo, nobeno mazilo. Vse to je le prazno delo. Edini zapor je gotova pomoč.

Natoroznanske stvari.

Nektere avstralijske živali.

3.

Krilata léverica (*Belideus flaviventris*). *)

Léverica ji pravijo naselniki. Ta žival je strašno divja in boječa, živí pa povsodi po lesovih v Neu-Süd-Wal-u. Biva v drevesih. Če jo primeš, začne upiti in

vgriznila bi rada in vprasnila; pa tudi, kako ostre ima kremplje ta pošket, tako kakor mačka, in zobé hude. Avstralci jo jedó, ha! pa sej jedó vse, skor vsakoršno žival. Najprej jo opalijo, da posmodé dlako, potlej pa celo kuhajo, neki da zato, ker je mesó mnogo boljše potlej. Loviti jih znajo prav in kar za rep, z glavo jih pa ob drevo bijejo. Bojazljivka se brani sicer, rada bi šavsnila, ali predno more vgrizniti, že Avstralec ob drevo mahne ž njo, da reva kar zine in iztrepetá.

Da po drevji ometa, to se ji že na nogah vidi. Po tleh ne hodi lahko, na drevesu pa je tako presneto urna, kakor zares léverica.

Podnevi spí v kakem drevesu kje skrčena, ponoči pa okoli leta z drevesa na drevo. Bennet je vidil nektare, da so po šestdeset čevljev visoko z dreves skakale na tla, pa ni nič bilo zato nobeni.

V zaprtii ta žival tudi živí, pa se težko navadi, najlaže vendar, če ima dosti sladkorja ali kake drugače slaščice. Ko so bili to žival prvič prinesli na kraljevski vrt v Londonu, prav živa je bila tudi podnevi, zato ker je menda meglene dneve, kakoršni so v Londonu, imela za mrak, v Avstralii pa je vreme jasno.

Prosta živí ta léverica ob evkaliptih: ob cvetji, semenu in tudi ob mladikah. Tudi žuželek se ne brani. Ponoči, kadar je jasno, takrat jih kar cele trume gre na pašo: mladi in stari, naselnikom na vrtove, in skor vse poškodijo in opustošijo.

Barve je prav lepe. Po vrhi je sivočrna, na zatilniku ima lepo črne proge, na hrbtu in na krilih ob kraji. Rep ima valjast in črn, šopast, še nad čevljev dolg. Druga pa ni tako dolga, 8 palcev, daljša ne. Spodej je bela, na vratu rumenkasta, po nogah črna, nohtov pa belih. Rivca nima porastenega*), nog na podplatih tudi ne in ušes, skozi ktere se vidi. Dlaka je taka, kakoršna svila. S kožo vred rabi za kožuhovino. Podgoriški.

Domorodne pisma.

1. pismo.

(Konec.)

V sedanji sploh imenovani omikani dôbi naj povem tudi kaj o omiki malomestjanski. Kakor sem že rekel, šole popisati ne morem. O gospéh in gospodičinah bi vedil kaj povedati, pa nočem, da se ne zamerim, ker je med njimi nekaj lepih. Gotovo sicer vem, da ta spisec ne bo prišel nobeni gospej mojega mesta pred oči — pa utegnili bi se zgoditi, da bi jaz sam v slabosti lastne hvale kateri gospodičini pokazal ta list, in ona bi ga iz same ljubezni do mene od konca do kraja prebrala (kar je manj verjetno); kaka zamera bi potem bila! Vsa vera bi na mah bila zgubljena.

O omiki naših moških ali gospodov le malo povem, vendar vse kar vem. — Knjigovez malega bližnjega mesta mi je poredno tožil, da v mojem mestu nima nič zaslužka; to sem počasi tudi sam zapazil. Svaril me je tudi neki mestjan, ki brati zna, naj se ne ukvarjam s knjigami, ker branje oči slabí in sedanje knjige, posebno pa časniki, toliko laží in neumnosti trosijo po svetu, da celó pametnim ljudém glave mešajo. Kar se godí zunaj našega mesta, naših ljudi ne briga. Ta in uni si vendar dá kaj prebrati iz tistih časnikov, ki so Slovencem precej znani po posebni očetovski ljubezni, ktero imajo do nas, in čudno je, da se večidel vse verjame, kar je pisano nam nasprotnega, akoravno drugod pravijo, da večidel sedanji časnikarji trikrat lažejo, kadar dvakrat zinejo. Iz taci listov nabirajo moji mestjani vso politično modrost malomestjansko. Pri nas na Slo-

*) Fliegendes Eichhörnchen.

*) Pa ne poraščenega.